Ryan Heuser, Franco Moretti, Erik Steiner

Emoțiile Londrei

ARTICOL ORIGINAL:
Heuser, Ryan, Franco Moretti, Erik Steiner. „The Emotions of London". *Stanford Literary Lab Pamphlets,* 23 (2016).

1. „Ortgebunden"

În urmă cu câțiva ani, un grup format din Ben Allen, Cameron Blevins, Ryan Heuser și Matt Jockers a decis să folosească o tehnică numită „modelare tematică" („topic modeling") pentru a extrage informații de natură geografică din romanele secolului al nouăsprezecelea[1]. Cu toate că studiul a fost până la urmă abandonat, acesta a dezvăluit faptul că temele legate de Londra deveniseră simțitor mai frecvente de-a lungul secolului, iar când unii dintre noi am fost rugați, mai târziu, să proiectăm un experiment de *crowd-sourcing*[2], am decis să lucrăm cu aceste prime rezultate și să vedem dacă toponimele din Londra ar putea deveni o piatră de temelie pentru o geografie a emoțiilor orașului.

În *Atlasul Romanului European* [*Atlas of the European Novel*], Moretti lucrase deja cu geografia Londrei, cartografiind reședințe din romanele lui Dickens și infracțiuni din cele ale lui Conan Doyle. Dar emoțiile par a avea o realitate mai vagă decât cea a clădirilor sau a crimelor și doar una dintre sutele de imagini care apar în *Atlas* – o hartă a ideilor străine din romanele rusești – a fost oarecum comparabilă cu cele din proiectul actual. Ca și cum asta nu era suficient, când Moretti i-a arătat harta lui Serge Bonin, geograful istoric cu care s-a sfătuit în timp ce scria *Atlasul*, acesta a fost extrem de critic: idei precum „materalism" sau „egalitate" nu erau *ortgenbunden*, cum ar spune geografii germani: nu aveau acea conexiune intrinsecă cu acel loc, conexiune care este vitală pentru orice hartă adevărată. Și dacă ideile nu puteau fi cartografiate, atunci cum ar fi putut fi emoțiile?

Apoi, am întâlnit un pasaj din *Pasiuni vehemente* [*The Vehement Passions*] de Philip Fisher:

> „Fiecare cetățean [...] are un set de pericole de care se teme în mod constant sau intermitent. Fiecare persoană va localiza o frică generală anticipativă într-o geografie personală a fricii [...]. Trăim cu toții într-o nouă geografie a fricii [...]. Este o pasiune a fricii, mai presus de orice, care izolează elementul de surprindere și partea pe care aceasta o joacă atunci când vine vorba de pasiuni".[3]

Mai mult decât această „geografie a fricii", observația lui Fischer în legătură cu *surprinderea* acestei emoții a fost cea edificatoare pentru noi. Ceea ce este surprinzător are loc într-un moment precis în timp și, prin urmare, *într-un punct anume din spațiu*: este cu adevărat *ortgenbunden*, ca să ne întoarcem la termenul de mai devreme. Și dacă este într-adevăr așa, atunci o geografie a emoțiilor – distribuirea lor pe o hartă – devine imaginabilă. O Londră a fricii, a bucuriei, a furiei, a speranței...

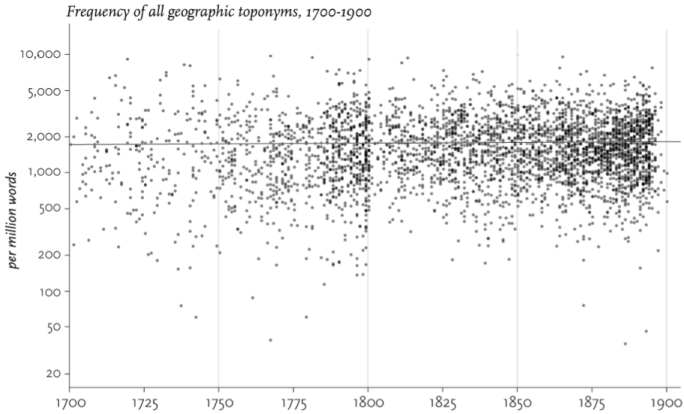

Figura 2.1 Toponimele ca procentaj al cuvintelor din corpusul nostru

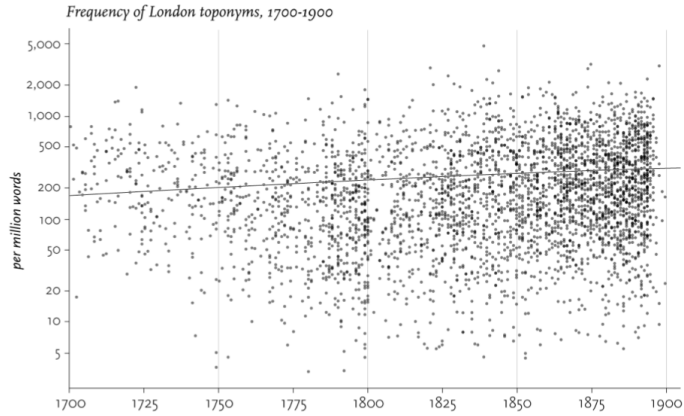

Figura 2.2 Toponimele din Londra ca procentaj al cuvintelor din corpusul nostru

Figurile 2.1 și 2.2 Aceste diagrame – în cadrul cărora fiecare punct reprezintă un roman – actualizează (și confirmă cu desăvârșire) descoperirile de acum câțiva ani, folosind un corpus de aproximativ 5000 de romane britanice publicate între anii 1700 și 1900: 304 pentru perioada 1700-1749, 1079 pentru perioada 1750-1799, 1290 pentru perioada 1800-1849 și 2189 pentru perioada 1850-1899. Valorile de pe axa y sunt logaritmice (pentru a include texte care conțin un număr de doar 5 sau chiar 5000 de toponime) și fac trendul istoric să pară mai puțin dramatic decât a fost în realitate; de fapt, frecvența toponimelor din Londra aproape s-a dublat într-un secol – crescând de la o medie de 102 între anii 1780-1800, la una de 190 între anii 1880-1900 – în timp ce numărul toponimelor în general (Figura 2.1) a rămas constantă.

„El mergea, întotdeauna înarmat, fără vreun semn că ar da înapoi. Era ceva ce trebuia făcut, iar el urma să o facă./ La 10, a mers spre sala de ședințe, la Palatul Whitehall. Credea că va înfrunta lumea mai bine mergând decât dacă ar fi fost dus cu propria trăsură. A ordonat ca la ora 11 caleașca să fie la sala de ședințe și să îl aștepte o oră, dacă nu e acolo. A mers pe străzile Bond și Piccadilly,

*****strada Regent*****

și prin Pall Mall spre Charing Cross, cu inexpresivul zâmbet triumfător al omului care a distrat cu succes marele invitat al zilei. În timp ce se apropia de club, a întâlnit doi sau trei bărbați pe care îi știa și s-a înclinat. Ei i-au întors salutul destul de grațios, dar niciunul dintre ei nu s-a oprit să-i vorbească. Despre unul era sigur că s-ar fi oprit, dacă nu exista acel zvon. Chiar după ce bărbatul a trecut de el, a fost atent să nu se vadă niciun sentiment de nemulțumire pe fața lui. Lua toate lucrurile așa cum erau, rămânând totuși inexpresivul triumfător Merchant Prince – atât timp cât poliția îi va permite." (Anthony Trollope, *The Way We Live Now*)

Figura 2.3 Un toponim din Londra și contextul său narativ

2. Corpus, unități, programe

În programarea studiului, Heuser a început prin identificarea tuturor numelor proprii din corpus cu ajutorul unui program de Recunoaștere a Entităților cu Nume [Named Entity Recognition], ca mai târziu să elimine din listă termenii care nu aveau legătură cu Londra, cum ar fi toponimele străine, numele de personaje și alte asemenea. Rezultatele sunt prezentate în Figurile 2.1-2.[4]

Cele 382 de locuri din Londra care au fost menționate de cel puțin 10 ori au reprezentat baza pentru cel de-al doilea corpus: aproxi-

mativ 15000 de pasaje care – în versiunea unei abordări de tipul *cuvinte-cheie în context* – includeau un anume toponim în centru, plus alte sute de cuvinte care îl precedau și succedau, ca în cazul toponimului "strada Regent" în figura 2.3[5]. *Taggerilor*[6] li s-a cerut să citească fragmentul de 200 de cuvinte și să identifice emoția ce caracteriza cel mai bine pasajul.

La început, speram să descoperim o varietate largă de atitudini emoționale, dar neconcordanța dintre *taggeri* – precum și dintre studenții absolvenți englezi care s-au oferit să constituie grupul de control – ne-a convins să reducem opțiunile la extremele de frică și fericire[7]. În continuare, pentru a restrânge și mai mult operația, un pasaj era considerat „înfricoșător" sau „fericit" doar în cazul în care cel puțin jumătate din *taggeri* l-au identificat astfel; iar Mark Algee-Hewitt a retrecut toate pasajele printr-un program de „analiză sentimentală"[8]. Și, în final, au început să apară câteva tipare. Dar înainte de a le discuta, trebuie să creionăm principalele transformări materiale ale Londrei în secolele al optsprezecelea și al nouăsprezecelea.

3. Londra adevărată, Londra ficțională

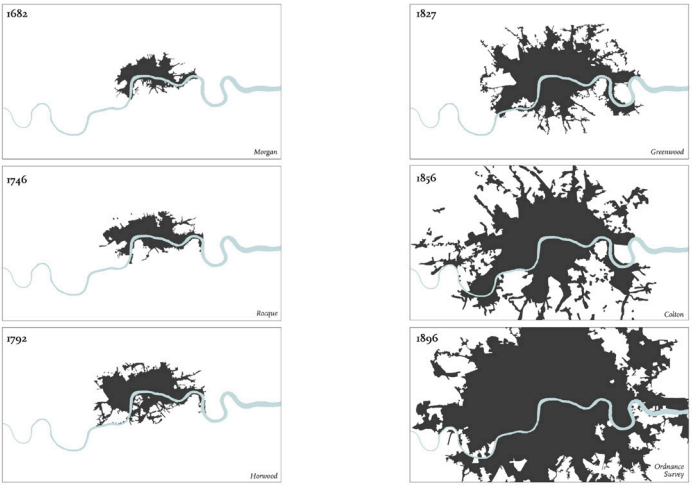

Figura 3.1 Extinderea Londrei, 1682-1896

În perioada acoperită de studiul nostru, Londra s-a schimbat ca niciodată până atunci. Populația Londrei a crescut de la aproximativ 600.000 în 1700 la 1.100.000 în 1800 și apoi, mai dramatic, la 4.500.000 (sau chiar 6.500.000, în funcție de criteriile de numărare) în 1900. Secolul al nouăsprezecelea, când a avut loc acest spectaculos salt demografic, a fost, de asemenea, decisiv în redefinirea spațiului – și, de fapt, chiar a *formei* – orașului. Secvența

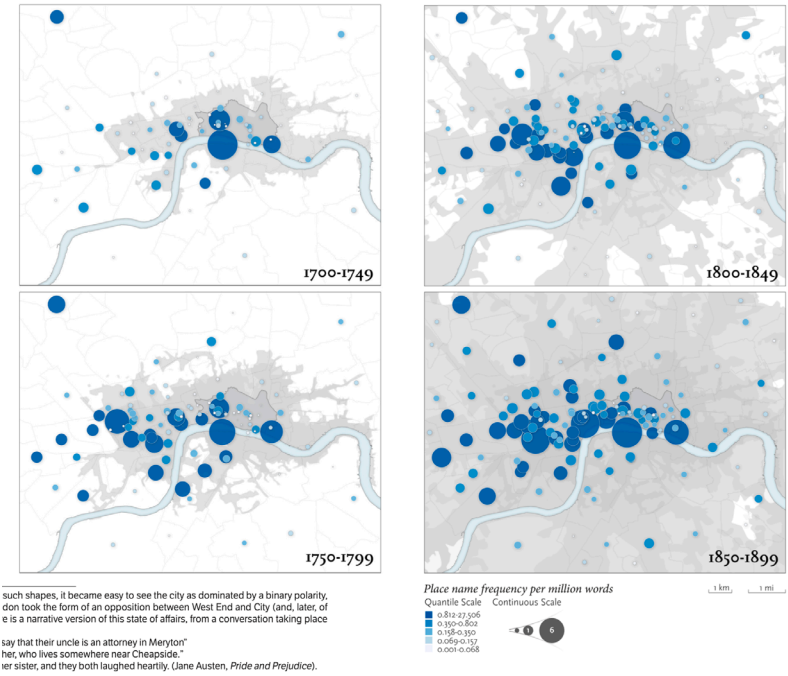

Figura 3.2 Stabilitatea Londrei ficționale, 1700-1900.

de hărți ale Londrei a lui Steiner (Figura 3.1) arată în mod clar cum – până în primul sfert al secolului al nouăsprezecelea – axa urbană fundamentală a orașului trecea orizontal din est spre vest, pe malul stâng al Tamisei, creând un ciudat dreptunghi alungit[9]. Abia în epoca victoriană Londra s-a detașat de râu, folosind drumurile principale ca numeroase tentacule care se extind înspre nord și sud, transformând, în final, forma inițială într-un tipar circular atât de specific geografiei urbane.

Întrucât Londra secolului al nouăsprezecelea s-a schimbat atât de mult și atât de rapid, ne-am așteptat la același lucru, mai mult sau mai puțin, în reprezentarea ei ficțională. Dar aici, singura transformare a avut loc în cea de-a doua jumătate a secolului al optsprezecelea, când West End-ul a devenit la fel de populată din punct de vedere narativ, precum era City of London (Figura 3.2); apoi, aproape nimic nu s-a mai schimbat. Într-adevăr, numărul referințelor geografice a continuat să crească, însă au rămas localizate în principial în City of London și în West End: restul Londrei – *unde avea loc, de fapt, cea mai mare creștere* – nu a prea contat niciodată. Această discrepanță drastică dintre realitate și ficțiune este sintetizată în Figura 3.3, unde axa orizontală reprezintă populația diferitelor districte, iar cea verticală, prezența lor în ficțiune. De-a lungul liniei diagonale, prezența ficțională a

unui district corespunde precis populației reale: este cazul pentru City of London în anii 1800, Islington în anii 1810, Camden în anii 1890 și pentru Kensington și Chelsea în mare parte a secolului. Dar ideea principală a graficului constă în evidenta și, de fapt, tot mai accentuata dispersare dintre ficțiune și realitate: cu dramatica suprareprezentare a Westminster-ului și a City of London, pe o parte a diagonalei, și *subreprezentarea* districtelor Tower Hamlets, Southwark și Hackney, pe cealaltă parte. Cu toate că le numim de cele mai multe ori „romane londoneze", această imagine arată cât de *parțială* a fost, de fapt, reprezentarea orașului – și Figura 3.4 continuă explicarea argumentului prin faptul că arată spațiile favorite ale câtorva bine-cunoscuți romancieri londonezi.

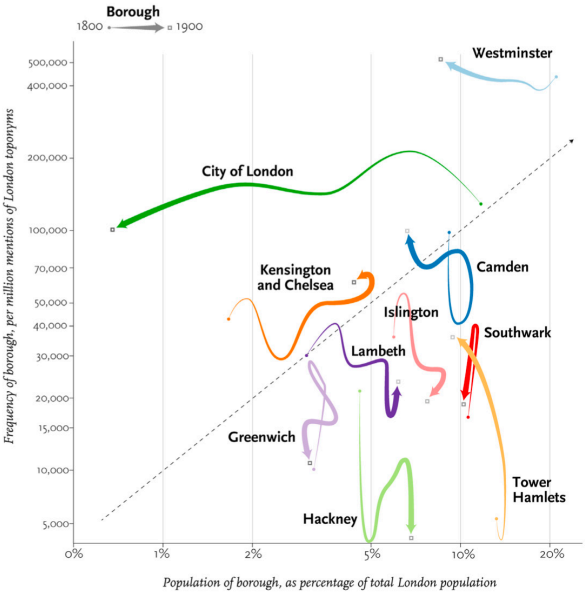

Figura 3.3 Populația ficțională și cea reală a Londrei, 1800-1900.
În această imagine, fiecare district este reprezentat de câte o linie colorată, care devine mai groasă cu fiecare deceniu, cu scopul de a ilustra clar direcția procesului: în cazul districtelor Westminster și City of London, spre exemplu, suprareprezentarea ficțională a continuat să crească în mod clar odată cu evoluția secolului. (Pentru City of London, acest lucru are de-a face cu faptul că populația rezidentă – în contrast cu navetiștii care lucrau în zonă – s-a diminuat simțitor de-a lungul secolului al nouăsprezecelea.) Sursa: Historical Census Population from Greater London Authority http://data.london.gov.uk/dataset/historic-census-population.

Figure 3.4 "London" novelists?

Figura 3.4 Romaniceri „londonezi"?

Această diagramă indică în ce zonă a Londrei sunt plasate de obicei referințele geografice ale autorilor: în West End, spre exemplu, apar aproape 80% dintre referințele autoarei de romane ale aristocrației Catherine Gore (urmată îndeaproape de Trollope), în timp ce City of London, fiind cea mai veche parte a Londrei, este în mod inevitabil teritoriul ales de scriitorii secolului al optsprezecelea (Fielding și Defoe) și de un maestru al ficțiunii plasate în Newgate, precum W.H. Ainsworth. Singurul scriitor care a focalizat în mod constant East End-ul este Walter Besant (cu toate că romanul faimos din 1882, All Sorts and Conditions of Men, cu acțiunea plasată în Stepney Green, își implica protagoniștii în intrigi secundare în West End). Diagrama explică, de asemenea, de ce Dickens este considerat atât de des „adevăratul" romancier londonez: spre deosebire de alții, el a fost în egală măsură interesat de diferite părți ale Londrei (poate mai puțin de East End), iar folosirea narațiunii cu mai multe intrigi i-a permis să prezinte diferite zone, transformând acest mozaic al micilor lumi într-un întreg organizat.

4. Semantica spațiului

Primele descoperiri ale acestei cercetări: de-a lungul celui de-al nouăsprezecelea secol, adevărata Londră s-a schimbat radical – iar Londra ficțională, aproape deloc. În Franța, Parisul ilustrat de Zola este foarte diferit de cel ilustrat de Balzac, cu doar treizeci de ani mai devreme; în Londra, investigațiile de *fin-de-siècle* ale lui Sherlock Holmes încă se concentrau pe City of London și West End, la fel cum se întâmpla și cu un secol în urmă. De ce? De unde a venit această incredibilă stabilitate?

Cel mai probabil, din două surse diferite. În ceea ce privește City of London, s-ar putea ca stabilitatea să fie mai mult aparentă decât reală, întrucât *„the" City*, deși are formă de singular, a constat mult timp într-o pluralitate de spații eterogene. „Locuitorii [...] din Cheapside", precum scria Addison încă din 1712, „sunt separați

de cei din Temple, pe de-o parte, și de cei din Smithfield, pe de altă parte, printr-o serie de atitudini și moduri de gândire și vorbire". O serie de atitudini... într-o jumătate de milă! Și același lucru poate fi spus și despre Old Bailey și St. Paul's, despre Bancă și Newgate, despre Pool of London (principalul port al orașului, înaintea expansiunii zonei Docks) și despre spitalul din St. Bart's (unde doctorul John Watson va avea prima întâlnire cu Sherlock Holmes). Domeniul financiar, negoțul la distanță, legea, piața locală, închisoarea, publicațiile, religia, medicina... prezența ficțională de durată a City of London s-a datorat, în mod fundamental, faptului că fiecare din aceste lumi-în-lume se puteau transforma în habitatul ficțional al altui scriitor (sau gen): ficțiunea gotică și cea istorică se concentrau pe Tower of London, care se află fix în estul zidului (Figurile 4.1-2); romanele despre închisoarea Newgate și despre Old Bailey, cu care se învecinează (Figura 4.3); Harriet Martineau, puțin atipic, despre centrul economic din jurul Băncii (Figura 4.4); în timp ce interacțiunile dintre publicații, lege și finanțe au devenit tipice generației de la mijlocul epocii victoriene, a lui Dickens și Thackeray (Figura 4.5-6).

Dacă prezența ficțională a City of London este datorată eterogenității componentelor sale, cea a West End-ului provine dintr-un mecanism opus: este un spațiul extrem de *omogen*, unde „marile proprietăți georgiene rămân (împreună cu clonele lor, precum Belgravia și Kensington) locuri *șic* unde poți trăi, face cumpărături, hoinări sau lua cina"[10]. Locurile specifice secolului al optsprezecelea sunt încă la modă la sfârșitul secolului industrial: în alte metropole vestice, unde noile elite și-au creat propriile enclave în Chaussée d'Antin, Upper East Side sau Grunewald, acest lucru ar fi fost de neconceput. În Londra, totuși, West End-ul nu a fost concurat niciodată cu adevărat, doar relativ extins (nordul străzii Oxford, vestul străzii St. James, sudul parcului Hyde), pentru a permite osmoza dintre vechea și noua clasă conducătoare. Într-un exemplu pentru ceea ce am putea numi *semantica spațiului*, pasaje a căror acțiune se petrece în West End au obținut de-a lungul acestui proces o inconfundabilă aromă de clasă: un lexic care combină opulența termenilor precum „piață", „parc" și „grădini", aura patriciană a termenilor precum „conte" și „Edward", și tonul tăios de măiestrie al conceptului, prin „servitori", „poruncit" și „dorit"; sau pe o cale mai indirectă, găsim ritualurile sociabilității rafinate („cunoștință", „conversație", „vizită", „întâlnire", „obligație", „mătușă" și inevitabilul „căsătorie"), unde chiar și adjectivele și adverbele au un ton prudent și calculat („abia", „grav", „obișnuit", „particular", „cu adevărat")[11]. Ca o notă de final, termenul „ea": un indiciu al centralității ambigue a femeilor din acest spațiu social, dominant („ea", nu „el") și dominat deopotrivă: neapărând ca un

subiect (gramatical), ci ca un obiect al dorințelor, planurilor și al acțiunilor celorlalți oameni („a informat-o", „după ce a liniștit-o", „a dat-o pe gratis", „nu a iertat-o niciodată"); sau, altfel, când „ei" funcționează ca un pronume posesiv, ca cineva observat din exterior, cu o atenție neîntreruptă, care înglobează, uneori chiar în cadrul unei singure propoziții, posesii materiale („trăsura ei", „masa de toaletă a domniei sale/a ei"), aspect fizic („rochia ei de mătase", „voalul ei"), comportament („noblețea manierelor ei", „manierele ei joviale") și relații sociale („soțul ei egoist", „prietenii ei", „averea tatălui ei")[12].

Figura 4.1 Romane gotice

Figura 4.2 Romane istorice

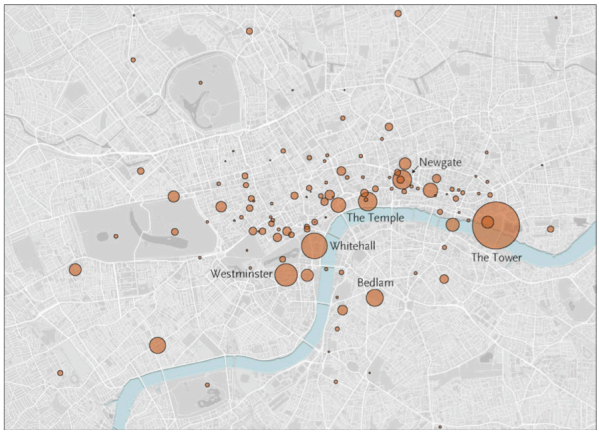

Figurile 4.1-6 City of London și romanele sale

De-a lungul secolului al nouăsprezecelea, romancierii britanicii au folosit City of London și vecinătatea acestuia pentru o varietate de scopuri, cu toate că a avut loc o tranziție clară, de la sinistra și timpuria lume a infracțiunii și a pedepsei (Figurile 4.1-3) spre o mai prozaică interacțiune a profesiilor moderne (Figurile 4.4-6).

Figura 4.3 Romanele despre Newgate

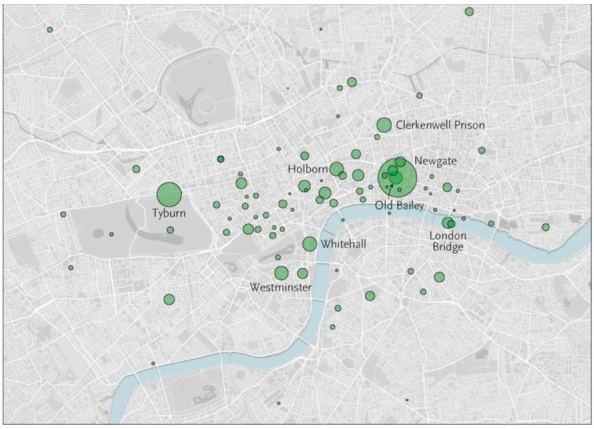

Figura 4.4 Martineau

Figura 4.5 Dickens

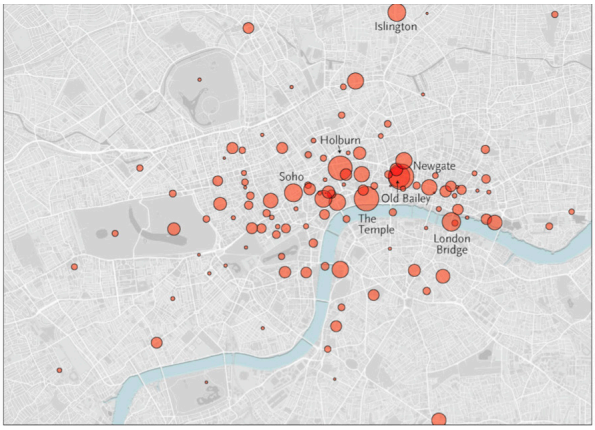

Figura 4.6 Thackeray

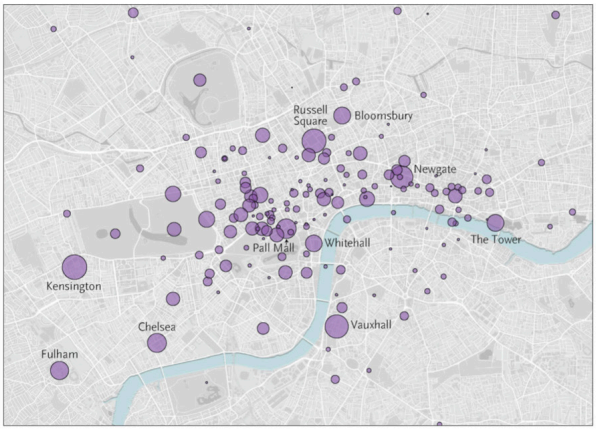

Figura 4.7

Figura 4.8

Figurile 4.7-8 Noua/vechea geografie a străzii New Grub
După cum Figura 3.2 arăta acea „langue” socială a romanelor londoneze, strada New Grub este un exemplu pentru acea „parole” individuală care începe cu chestionarea variabilei actuale, însă, în final, i se va supune.

Trainica forță de atracție a West End-ului este încă vizibilă la sfârșitul secolului în *New Grub Street* (1891) de Gissing. Concentrat pe noile clase sociale de mijloc ale Londrei de Nord, geografia inițială a romanului se întinde de la British Museum spre Camden Town (Figura 4.7), astfel rămânând complet externă vechii axe est-vestice; însă, odată cu evoluția narațiunii, noua geografie se dezintegrează, întrucât personajele de succes se mută, în mod sistematic, la adresele din West End, în timp ce personajele care „eșuează" sunt împrăștiate peste tot: Biffen face o plimbare interminabilă pentru a se sinucide în Putney Hill; Reardon se mută în Islington, lucrează în City Road și moare în Brighton; Yule se mută și apoi moare într-un „orășel provincial", unde ajunge și Marian (Figura 4.8).

5. Emoțiile Londrei?

Expansiunea istorică a Londrei și stabilitatea ei ficțională; mozaicul social din City of London și omogenitatea West End-ului; *New Grub Street* și inflexibilitatea geografiei vechi. Și emoții? Unde este „geografia fricii" promisă în introducere?

Figura 5.1 oferă un prim răspuns: cu cât este mai intensă culoarea verde (strada Harley, Piața St. James, parcul Hyde, Piața Belgrave), cu atât este mai intens sentimentul de fericire din pasajele a căror acțiune are loc în proximitatea acelei locații; cu cât este mai intensă culoarea roșie – precum este în Newgate, Bedlam sau Pool of London –, cu atât este mai intens sentimentul de frică asociat pasajelor; în același timp, culorile verde deschis și portocaliu deschis indică locuri în care niciuna dintre emoții nu este cu adevărat prezentă[13].

O să ne întoarcem la asocierea West End-ului cu fericirea și a City of London (sau cel puțin părți ale acestuia) cu frica. Cel mai frapant rezultat al acestei hărți este faptul că au fost atât de multe pasaje cărora nu le-au fost atribuite nici sentimentul de fericire, nici cel de teamă. Figura 5.2 subliniază acest lucru prin reorganizarea datelor, însă neținând cont de dualitatea fericire-frică, ci de „neutralitatea emoțională" *versus* „intensitatea emoțională": alb indică faptul că emoțiile sunt absente; cele două nuanțe de violet deschis, că sunt slabe ca intensitate, în timp ce doar zonele marcate cu violet închis poartă o „semnătură" emoțională pregnantă. Verdictul este clar: a noastră a fost mai puțin o hartă a emoțiilor Londrei, și mai mult una a absenței acestora. Acest aspect reiese la fel clar atât din analiza de tip *crowd-sourcing*, cât și din cea a sentimentelor: cu toate că rezultatele *taggerilor* și cele ale programului nu au coincis în cazul unor anumite emoții – pentru *taggeri*, 21% dintre pasaje au fost fericite și 12% înfricoșătoare, în timp ce programul, mai ferm, a răspuns cu 21% și 1% –, ambele părți

au fost de acord că majoritatea pasajelor au fost neutre din punct de vedere emoțional: 67%, conform *crowd-sourcing-ului*, și 78%, conform analizei de sentimente (Figura 5.3).

O hartă dominată de neutralitate emoțională. Înseamnă acest lucru că romanele londoneze evitau emoțiile? Nu chiar (oricine ar fi curios ce ar fi arătat romanele din Paris, spre exemplu). Țineți minte: pasajele pe baza cărora au fost create hărțile au inclus cele 200 de cuvinte din jurul toponimului – și toponimele, de regulă, fac parte din domeniul public. Mai mult decât emoțiile „Londrei", noi am măsurat emoțiile din *spațiile publice* ale Londrei: și astfel neutralitatea atât de evidentă din Figura 5.2 are mai puțin de-a face cu absența emoțiilor din romane, și mai mult cu reprimarea lor în *spațiile publice*. Pentru a testa această ipoteză, am luat un eșantion de câteva fragmente de 200 de cuvinte care nu includ toponime și le-am cerut *taggerilor* să le evalueze. Histograma din figura 5.4 arată rezultatele: dacă în prezența toponimelor, precum știm din Figura 5.3, frica a apărut în 12% dintre cazuri, iar fericirea, în 21%, în absența acestora, frecvența a crescut la 25%, respectiv 34%. Sau altfel spus: *când romanele se depărtează de geografia publică, intensitatea lor emoțională crește radical*.

În acest caz, reprimarea emoțiilor în public a fost cunoscută de mult timp sociologiei existenței burgheze: de la „neutralitatea" modei masculine[14] din secolul al nouăsprezecelea la „blasé type" al lui Simmel – care „experimentează toate lucrurile ca fiind la fel de plictisitoare și în nuanțe de gri"[15] – și „interacțiunea nefocalizată" a lui Goffman în *Behavior in Public Places*. Datele noastre au confirmat în mod clar toate aceste lucruri. Dar cu o discrepanță temporală semnificativă: „neutralitatea" lui Sennett – la fel și „neutralizarea" zgomotului romanesc a lui Holst Katsma – s-a cristalizat pe la mijlocul secolului al nouăsprezecelea[16], „nuanțele de gri" ale lui Simmel au apărut în timpul *fin-de-siècle*, iar „interacțiunea nefocalizată" a lui Goffman, chiar mai târziu. Totuși, conform descoperirilor noastre, emoțiile în public au fost deja neutralizate *în secolul al optsprezecelea*, iar puține lucruri par a se fi schimbat între anii 1700 și 1900 (Figura 5.5).

Interesant, dat fiind că descoperirile cantitative contrazic cercetările anterioare. Dacă am fi descoperit în secolul al optsprezecelea un motiv pentru reprimarea emoțiilor la fel de puternic precum cele asociate cu perioadele ulterioare, am fi avut încredere în rezultatele noastre. *Ne*găsind nimic de felul acesta, noi le prezentăm totuși, însă acompaniate de o doză serioasă de scepticism. În următoarea secțiune, se va vedea de ce.

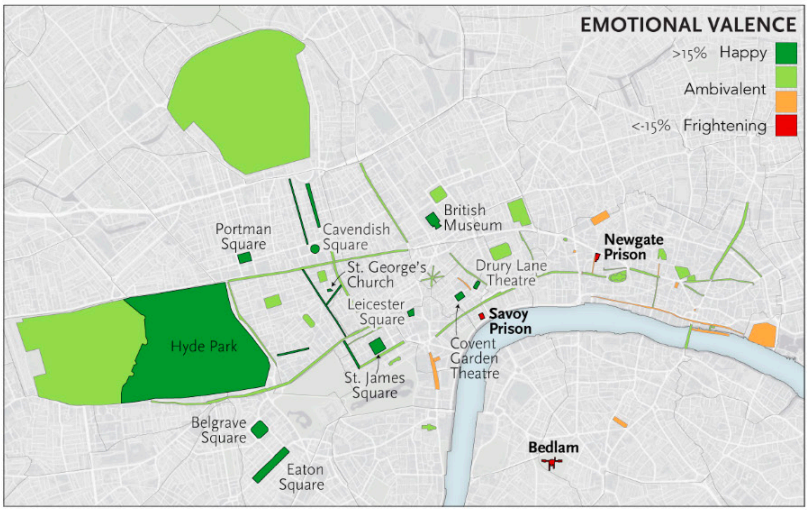

Figura 5.1 Emoțiile Londrei, 1700-1900
În această imagine, verdele este, în special, prevalent în piețe (termenul care a fost, de asemenea, cel mai distinctiv în lexiconul specific pentru West End), în timp ce pasajele unde frica domină sunt de cele mai multe ori localizate în spații de coerciție și închidere.

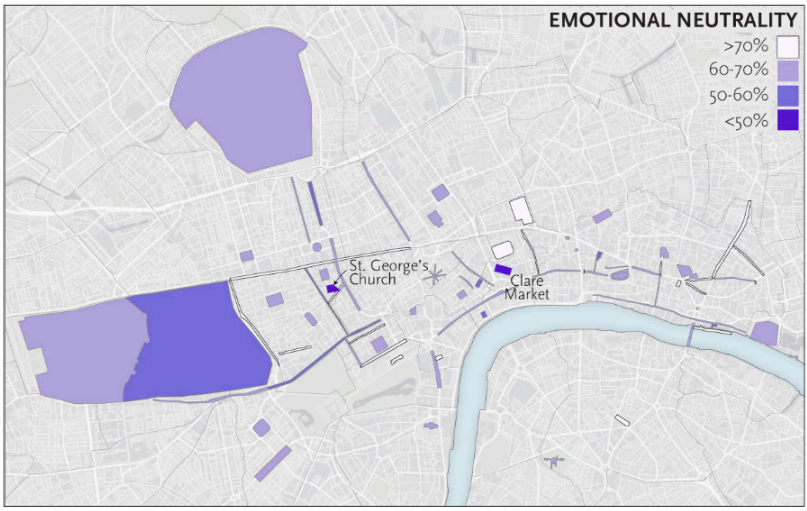

Figura 5.2 Neutralitatea în Londra, 1700-1900

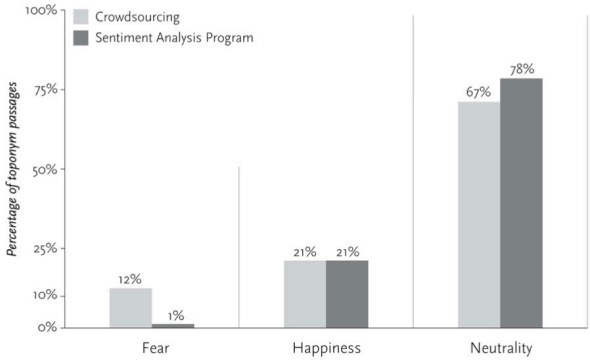

Figura 5.3 Frică, fericire, neutralitate

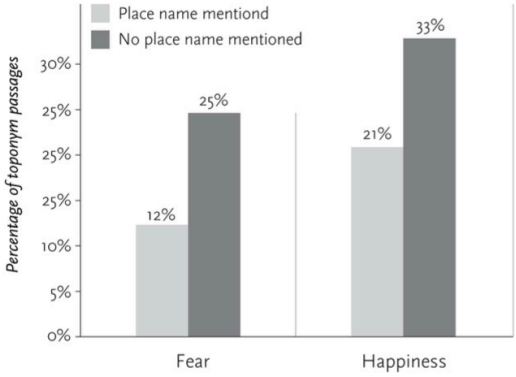

Figura 5.4 Emoții în public, emoții în privat

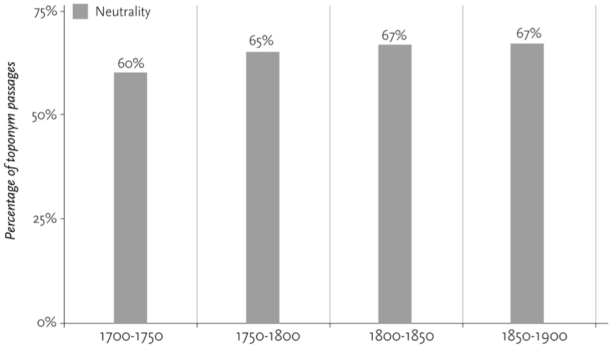

Figura 5.5 Neutralizarea emoțiilor în public, 1700-1900

Cu toate că această diagramă arată o creștere a neutralității, de la 60% în prima jumătate a secolului al optsprezecelea la 67% în al nouăsprezecelea, transformarea este mult mai modestă decât ar sugera studiile precedente.

6. Emoțiile Londrei

Figura 5.1 a oferit o imagine de ansamblu sintetică asupra temperaturii emoționale a Londrei între anii 1700 și 1900; Figura 6.1 a împărțit datele în patru jumătăți de secol distincte.

În primii 50 de ani, frica asociată cu Newgate, Tyburn, Bedlam, Tower și Pool of London este, în mod clar, emoția dominantă în corpusul nostru. Însă în următoarea jumătate de secol, în timp ce West End-ul își face apariția în geografia narativă a Londrei, frica pare să sufere un declin semnificativ (Figura 6.2). „Pare"; căci, dacă nu există niciun dubiu că „diminuarea generală a fricii", după cum o spune Fisher, a fost „una dintre realizările capitale ale civilizației moderne" (116), factorii-cheie pe care el îi evidențiază ca fiind cauza transformării – „iluminarea electrică din timpul nopții, polițele de asigurare, poliția" – datează până la mijlocul (în cazul poliției) sau chiar sfârșitul secolului al nouăsprezecelea (electricitatea și asigurarea): adică 100 de ani buni mai târziu decât se poate observa în Figura 6.2.

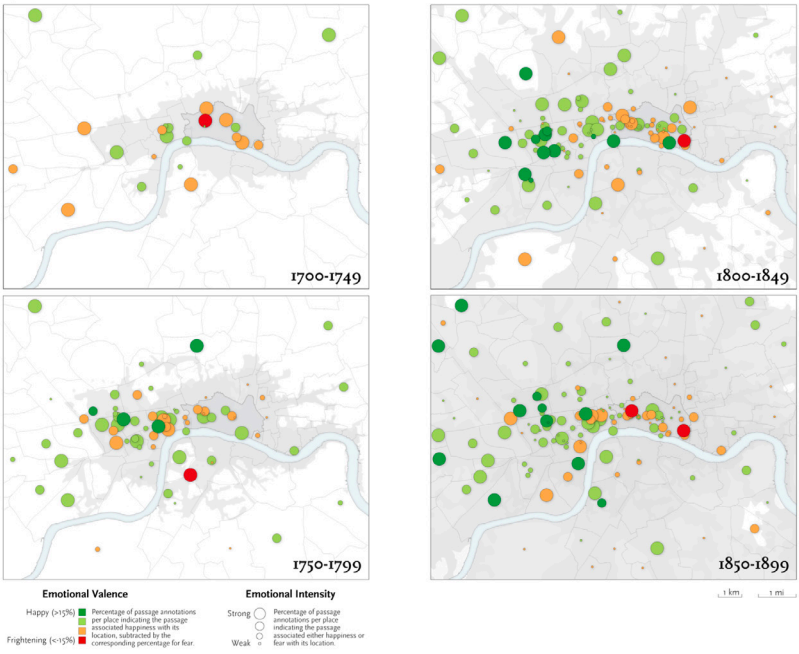

Figura 6.1 Emoțiile Londrei, 1700-1900

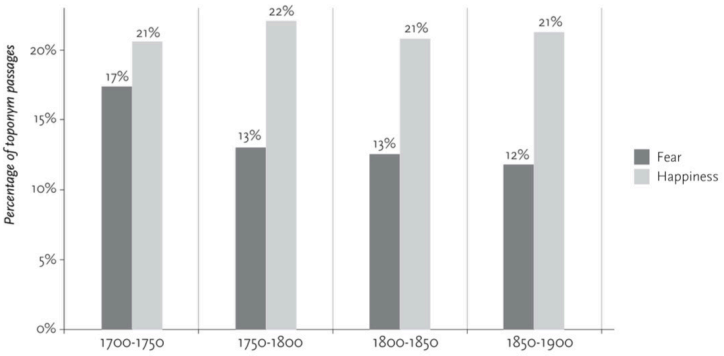

Figura 6.2 Declinul fricii, 1700-1900

Principalul declin al fricii, conform datelor noastre, a avut loc între prima și cea de-a doua jumătate a secolului al optsprezecelea, când a scăzut de la 17,4% la 13%; declinul acesteia în secolul al nouăsprezecelea (la 12,6%, apoi la 11,8%) cu greu ar părea relevant, comparându-le. Prezența fericirii, la rândul ei, abia dacă se schimbă de-a lungul perioadei de 200 de ani.

Aceasta este încă o discrepanță între cercetarea cantitativă și cea calitativă; totuși, de această dată, credem că am găsit motivul. Iată *incipitul* unui roman victorian uitat, și anume *The Impostor* (1847) de William North:

> „Miezul nopții era aproape, în timp ce, într-o mică și sărăcăcios mobilată cameră, deasupra unui magazin mic, într-una dintre cele mai murdare, strâmte și cele mai vechi culoare din partea orientală a metropolei engleze, stăteau doi indivizi cu înfățișări cât mai diferite posibil. Primul, un bătrân de cel puțin șaizeci de ani, înfățișa un set de trăsături ciupite, de culoarea pielii de vițel în care senilitatea, prostia și viclenia păreau să se lupte pentru ascensiune”.

„Unul dintre cele mai murdare, strâmte și vechi culoare”... Măsuram emoții în jurul toponimelor din Londra – dar, așa cum demonstrează propoziția aceasta, pot fi multe scene alarmante care includ o formă sau alta de localizare, *dar fără a conține vreun toponim* (nici măcar „Londra”!); „o singură lampă emana o lumină bolnăvicioasă pe culoarele care se intersectau și erau legate între ele (deși *culoar* este mult spus)” (Bulwer-Lytton, *Pelham*, 1828); „un labirint de culoare strâmte, înecate de noroi, pestifere cu mirosuri grețoase și roind de oameni...” (Reynolds, *The Mysteries of London,*

1845); „o stradă sumbră și dărăpănată" (Dickens, *Bleak House*, 1853). Culoar, labirint, stradă – curte, rând, alee, canal, pasaj, drum lăturalnic... Cu cât romancierii folosesc Londra ca spațiu ficțional, cu atât devine *reticența* geografică un factor-cheie al fricii narative – unul pe care programul de Recunoaștere a Entităților cu Nume, în mod inevitabil, îl omite: „strada sumbră și dărăpănată" a lui Dickens *nu* va fi considerată stradă la fel ca, de exemplu, Oxford Street și, prin urmare, nu va apărea în graficele și hărțile noastre (Figura 6.3). Așadar, pe lângă vechile amenințări asociate cu Saffron Hill, St. Giles, Shoreditch, Smithfield și Newgate, o nouă retorică a ocolirii dovedește că, citându-l pe Fisher încă o dată, „după Hume și Adam Smith, precursorul fricii este *incertitudinea*" (112). Newgate și Bedlam sunt înfricoșătoare, dar natura lor este total cunoscută; „un labirint de culoare strâmte" evocă frici inimaginabile. „M-am uitat în jur, dar nu am putut recunoaște nimic familiar în străzile strâmte și murdare", scrie naratorul lui *Pelham*, amintindu-și cea mai înfricoșătoare aventură: „până și numele lor erau pentru mine o limbă necunoscută."

Dacă retorica reticenței a contribuit la (aparentul?) declin al fricii, gruparea spațială a fericirii în prima jumătate a secolului al nouăsprezecelea a fost, la rândul său, o geografie socială în totalitate explicită. După cum arată histograma din Figura 6.2, variația cantitativă abia dacă joacă un rol aici: în termeni absoluți, „fericirea totală a Londrei" (ca să folosim o expresie a lui Bentham) se diminuează ușor, comparativ cu jumătatea anterioară a secolului. Dar acum este atât de concentrată în West End, încât aproape că îl izolează de restul Londrei. Și, într-adevăr, acestea erau deceniile de triumf ale clasei superioare britanice: erau victorioși pe câmpul de luptă european, unici în puterea economică mondială și implacabili cu muncitorii de acasă. Edificarea străzii Regent (1817-1823) a fost consacrarea monumentală a acestui fapt; „o frontieră și o separare completă", a scris arhitectul acesteia, John Nash, „între străzi și piețe ocupate de către nobilime și mica nobilime și între străzile strâmte și casele mai rele ocupate de mecanicii și de negustorii comunității".

Perfect. Poate *prea* perfect? Este această convergență a bogăției și a „fericirii" un produs al scriitorilor secolului al nouăsprezecelea – ori al *taggerilor* secolului douăzeci și unu? O mostră de 200 de pasaje etichetate ca fericite – jumătate din ele luate din întreaga perioadă, iar cealaltă jumătate doar din perioada 1800-1850 – sugerează faptul că ceea ce era recunoscut în mod obișnuit ca „fericire" (mai des de programul de „analiză de sentimente" antrenat pe ziarul *Wall Street Journal* decât de *taggeri*, de fapt) are, într-adevăr, mai mult de-a face cu bunăstarea socială decât cu un anumit tip de emoție. Astfel, o comparație între cele două seturi

de pasaje a arătat că cel de-al nouăsprezecelea secol a introdus niște schimbări majore în tonalitatea afectivă a unei astfel de bunăstări. Răspândirea „bunăvoinței" din secolul precedent, spre exemplu, cu a sa puternică axă intergenerațională (de la părinte sau un mentor mai în vârstă către un copil sau un discipol), a fost înlocuită de o „afecțiune" orizontală între tineri de aceeași vârstă: cei îndrăgostiți, desigur, dar și prieteni, frați (în special surori) și verișori. Chiar mai dramatică a fost compactarea grupului specific sentimentului de „plăcere", care obișnuia să varieze de la plăcerea regăsită în peisagistică și în oameni la cea regăsită în mâncare, băutură și amuzament zgomotos (și vulgar). În începutul secolului al nouăsprezecelea, această căutare a satisfacției imediate a fost atât transmutată într-un „lumesc" mai difuz, cât și relocată din punct de vedere spațial: dacă „plăcerea" putea fi găsită cam oriunde, „afecțiunea" și „lumescul" erau acum strict concentrate în West End. Așa cum s-a întâmplat deseori în istorie, „rafinarea" culturii clasei conducătoare a determinat retragerea acesteia într-o enclavă exclusivistă, unde semantica spațiului a coincis tot mai mult cu semantica clasei sociale.

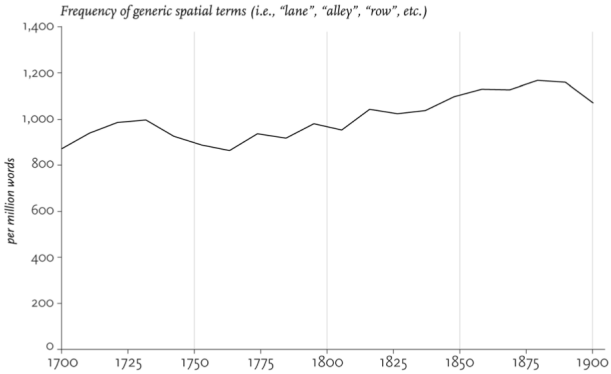

Figura 6.3 „Un labirint de culoare strâmte"

Această diagramă arată frecvența per un milion de cuvinte a termenilor „alee", „străduță", „arteră", „alee lăturalnică", „drum secundar", „canal", „fundătură", „a conduce", „culoar", „pasaj", „cale", „loc", „rând", „stradă principală" și „plimbare". După cum se poate vedea, prezența acestui grup de termeni crește în mod regulat – de la puțin peste 800 la aproape 1200 – între mijlocul secolului al optsprezecelea și sfârșitul celui de-al nouăsprezecelea. (Lista nu include termenul „curte", care se referă mult mai des la monarhia britanică decât la echivalentele londoneze pentru Cour des Miracles.)

Prin asocierea fricii cu geografia necunoscutului și a „fericirii" cu bunăstarea clasei sociale superioară, cercetarea noastră a ajuns la o concluzie logică, deși un pic neexplicită. În timp ce proiectul se apropia de final, o lungă discuție cu Matthew Wilkens – care venise la *Literary Lab* pentru a-și prezenta cercetarea pe spațialitate în literatura americană – ne-a determinat să întocmim o reexaminare finală și critică tocmai a ideii de „geografie narativă".

7. Concluzie. Despre conceptul de "geografie narativă"

Până acum am stabilit că atunci când apar indicatori topografici într-un roman, aceștia joacă întotdeauna mai mult sau mai puțin același rol. Discuția noastră cu Wilkens ne-a făcut să reconsiderăm această idee și am decis să extragem o mostră de 200 de pasaje pentru a vedea exact cum funcționează toponimele într-o poveste. Aproape jumătate dintre aceste cazuri au fost foarte clare: acestea indică spațiul în care are loc acțiunea. Iată câteva exemple:

> „Odată ce diligența în care acesta călătorea a ajuns la ***Podul Westminster***, s-a urcat într-o trăsură și a ordonat să fie dus la casa domnului Woodford."
> „Imediat după ce au plecat pentru prima oară, unul dintre soli a venit alergând, dând de știre că s-au oprit înaintea casei Lordului Mansfield în ***piața Bloomsbury***."
> „După Parcul Battersea, peste Chelsea Bridge, apoi obositoarea cale spre Gara Victoria și urcușul epuizant spre ***Charing Cross***. Cinci mile de trotuar, cel puțin. Dar Virginia mergea repede..."
> „El a fost dus la Privy Council prima dată, apoi la Horse Guards, iar apoi a luat-o pe la ***Podul Westminster*** și înapoi la London Bridge – pentru a evita străzile principale – la Tower of London, sub cea mai puternică pază cunoscută vreodată să intre pe porțile lui cu un singur prizonier."

Un personaj „plimbat pe calea Podului Westminster și înapoi pe London Bridge": exact genul de informație directă pe care, conștienți sau nu, ne așteptăm să o găsim. Dar aceasta nu a fost întreaga poveste. În aproximativ un sfert din cazuri, toponimele au indicat nu locul acțiunii în curs, ci evenimente care au avut loc în trecut (precum e și cazul primelor două pasaje care urmează) sau despre care se aștepta să aibă loc în viitorul apropiat (al treilea și al patrulea pasaj):

> „Ei s-au căsătorit la ***Savoy*** și din cauză că bunicul meu a murit foarte curând, Harry Barry, Esquire, a intrat în posesia

proprietății lui părintești și susținut numele nostru ilustru cu cinste în Londra."
„În timp ce un tânăr băiat, numit Oliver Twist, a dispărut sau a fost răpit, în seara joii trecute, din casa lui din ***Pentonville***, și de care nu s-a mai auzit nimic de atunci..."
„«Cu toate că ar trebui să te însoțesc mâine, Madam», a spus ea, «Ar trebui să am suficient timp pentru plimbarea mea către ***Norwood***. Pregătirile pentru călătoria mea nu pot ocupa o oră...»".
„Scrisoarea despre care vorbea el a ajuns în mâinile Monicăi în dimineața următoare. A fost o invitație foarte respectuoasă pentru a însoți scriitorul într-o călătorie în ***Surrey***."

În jurul acestei simple asimetrii – prezent *versus* trecut/viitor – au apărut alte diferențe. Acțiunea în curs era de obicei prezentată de un narator impersonal la persoana a treia („El a fost dus la Privy Council prima dată"); era mai probabil ca referințe la trecut și viitor să apară în dialog („Cu toate că ar trebui să te însoțesc mâine"). Cele mai distincte cuvinte ale primului grup aveau indici spațiali clar dominanți: verbe de mișcare („a fost dus", „a ajuns", „a urmat", „a intrat"), substantive spațiale („pereți", „curtea bisericii", „gard", „fereastră"), adjective descriptive („îngust", „întunecat", „melancolic", „puternic"), pe lângă indicații ale relațiilor sociale („încredere", „respect", „invitat", „anunțat", „participat"). În cel de-al doilea grup, pe lângă mărcile de dialog („vorbind", „a răspuns", „a exclamat") și contradicțiile tipice stilului colocvial („he's", „can't", „wouldn't"), am descoperit un puternic registru ipotetic („a imagina", „a bănui", „a crede", „undeva"), plus o ciudată fixație pentru registrul financiar („bancnote", „taxă", „lire", „capital", „comerț", „proprietate"). Și dacă aceste diferențe nu ar fi fost de ajuns, a apărut un *al treilea* grup de toponime care nu avea de-a face nici cu prezentul, nici cu trecutul sau viitorul narațiunii. Iată câteva exemple:

„Uită-te la lista directorilor. Avem trei membri ai Parlamentului, un baronet și unul sau două nume pentru City of London care sunt la fel de bune, la fel de bune ca ***Bank of England***. Dacă acea perspectivă nu o sa facă un om încrezător..."
„El pierde câteva puncte în modul cel mai neglijent și amuzant; și încă se simte însetat și mai pierde câteva puncte; și, ca un om curajos, își crește miza doar ca să fie sigur și doar prin acea plimbare pe ***Strada Regent*** este distrus pe viață."
„Încheind observațiile despre supă, domnul Osborne a făcut câteva remarci tăioase în legătură cu peștele și dintr-o tendință violentă și satirică și a blestemat ***Billingsgate*** cu o apăsarea

demnă pentru acel loc."

„Am urmărit-o la noua ei adresă; și avem un om din ***Scotland Yard*** care cu siguranță o cunoștea, dacă ideea omului nostru era cea corectă. Omul din Scotland Yard s-a transformat în copilul modistei pentru această ocazie și i-a dus rochia acasă.

„Doamna Honeyman i-a avertizat cu un ton aspru pe acești idolatri. Ea nu avea niciun iezuit pe proprietatea ei. I-a arătat Hannei fotografia din *Medulla* lui Howell cu martirii arzând la ***Smithfield***: aceasta a spus «Dumnezeu să te binecuvânteze, mamă» și a sperat că acestea s-au întâmplat acum mult timp".

Dacă primele două grupuri de pasaje au prezentat Londra ca pe un spațiu de traiectorii private enigmatice – „În timp ce un tânăr băiat, numit Oliver Twist, a dispărut sau a fost răpit..." – acest al treilea grup a avut o aură publică aproape *normativă*: a prepus că toată lumea știe (sau ar trebui) ce sunt Bank of England, Billingsgate și Scotland Yard. Locurile din acest grup nu au avut niciun rol în narațiunea propriu-zisă, dar se comportau ca atât de multele indicatoare în ceea ce am putea numi „discursul Londrei": un mic compendiu ideologic al capitalei britanice.

Astfel, trei geografii literare: prim-planul precis și activ al evenimentelor în curs; backgroundul vag și subiectiv al lumii narate și stratul impersonal al unui discurs cvasinormativ (Figura 7.1). Datele obținute sunt apoi rearanjate în Figura 7.2, pentru a arăta afinitățile elective dintre cele trei geografii și configurația socială a Londrei.

Cum se întâmplă de multe ori în munca noastră în *Lab*, ideea inițială – cuantificarea și cartografierea emoțiilor din romane – s-a dovedit a fi nici ușoară, nici extraordinar de satisfăcătoare: în final, harta emoțiilor Londrei a fost doar parțial realizată. Dar în procesul îndeplinirii acestui obiectiv, am obținut dovezi empirice care atestă validitatea teoriilor despre emoții în public existente; am arătat cum polaritățile naratologice stabilite (prim-plan/background, poveste/discurs) prezidă nu doar temporalitatea narativă, ci și geografia ei; și am observat o discrepanță uimitoare între geografia reală și cea ficțională, conturând, în același timp, primele aliniamente pentru o viitoare „semantică a spațiului". Coroborarea, îmbunătățirea și descoperirea: cele trei axe care au definit relația variabilă dintre cercetarea literară cantitativă și cea deja existentă. Coroborarea, îmbunătățirea și descoperirea. Până la urmă, va veni și ziua formulării teoriei.

Traducere din limba engleză de ***Cristian Coțofană****.*
Redactare și revizuire a traducerii de ***David Morariu****.*

Figura 7.1 Trei geografii narative

Dat fiind faptul că doar 200 de pasaje au fost analizate, cercetările viitoare ar putea să corecteze semnificativ aceste date inițiale, după cum anumite genuri pot avea o preferință pentru un sistem spațio-temporal sau altul. Ar avea sens, de exemplu, dacă poveștile de aventură maximizau rolul prim-planului, romanele naturiste, pe cel al backgroundului, iar scrierile eseistice, pe cel al toponimelor „cvasinormative".

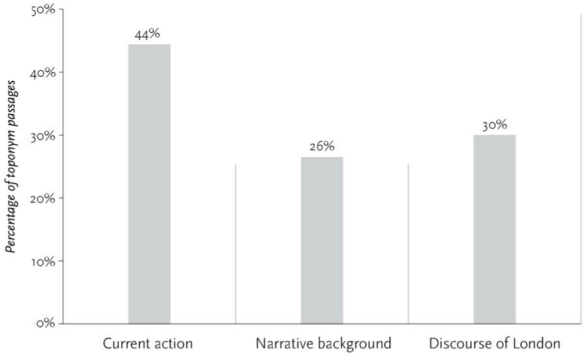

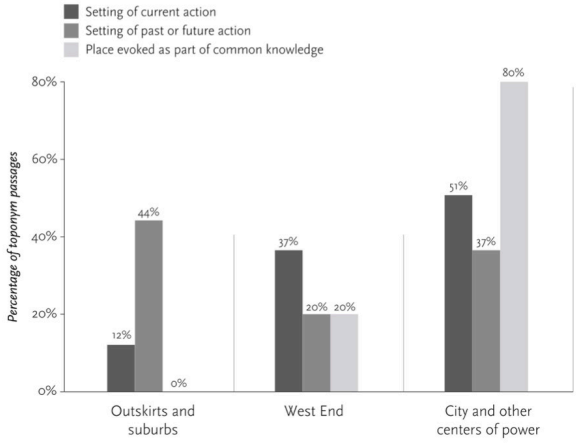

Figura 7.2 Geografii narative și structura urbană

Acțiunea în curs este, de obicei, asociată cu West End-ul (37% dintre cazuri) și cu spațiul compozit din City of London și alte centre de putere (51%), în timp ce zonele periferice ale Londrei apar numai în 12% din cazuri. Totuși, când trecem de la prim-plan la background, imaginea se răstoarnă: districtele și satele din jurul Londrei sunt menționate în 44% din cazuri, în timp ce prezența West End-ului este înjumătățită (de la 37% la 20%). În final, zonele periferice sunt complet absente din „discursul Londrei", dintre care 80% sunt împărțite în patru grupuri principale: puterea financiară și politică (Bank of England, Westminster), comerțul (Cornhill, Smithfield, Billingsgate), juridicul (Temple, Chancery, Newgate) și istoria (Old London Bridge, Whitehall, Buckingham Palace).

NOTE:

1. Pe lângă cei amintiți aici, mai sunt și alți oameni care au contribuit la acest proiect de-a lungul existenței sale – în special Van Tran și Annalise Lockhart, asistenți de cercetare fără a căror muncă pe mai multe fronturi și fără angajamentul intelectual de care au dat dovadă această broșură nu ar fi fost posibilă.
2. Un proiect bazat pe informațiile primite de la anumite grupuri de oameni (n. tr.)
3. Philip Fisher, *The Vehement Passions* (Priceton : Princeton University Press, 2002), 110, 117-118.
4. Compoziția corpusului folosit în acest studiu este dispusă astfel: pentru cel de-al optsprezecelea secol, au fost incluse texte marcate ca ficțiune de către English Short Title Catalogue, cu texte suplimentare venite din proiectul laboratorului literar „Piața ficțiunii din secolul al optsprezecelea" [„Eighteenth-Century Fictional Marketplace"]; textele din secolul al nouăsprezecelea au fost luate din baza de date Chadwyck-Healey și din colecția lansată pe *Internet Archive* de către Universitatea din Illinois https://archive.org/details/19thcennov; alte texte au fost extrase din proiectul Gutenberg, Google Books sau documentele scanate din bibliotecile Stanford. Am folosit doar romane a căror precizie în ceea ce privește recunoașterea optică a caracterelor a fost de peste 90%.
5. În concluzii, vom discuta despre funcțiile narative specifice care se cristalizează în jurul toponimelor. Momentan, tratăm toate informațiile geografice ca un sistem unitar.
6. Indivizii care au parcurs textele și au atribut etichete în funcție de emoții (n. tr.).
7. Stadiile incipiente ale studiului sunt descrise în detaliu în Mark Algee-Hewitt, Ryan Heuser, Annalise Lockhart, Erik Steiner și Van Tran, "Mapping the Emotions of London in Fiction, 1700-1900: A Crowd-sourcing Experiment", *Literary Mapping in the Digital Age*, ed. David Cooper, Chris Donaldson și Patricia Murrieta-Flores (Farnham: Ashgate 2016.
8. Analiza sentimentală este o tehnică de minare a datelor („text-mining") care evaluează texte prin intermediul unui dicționar de termeni organizat în jurul „polarității" valorilor negative sau pozitive. Procesul este puțin mai complex decât simpla alăturare a termenilor care aparțin unei categorii sau alteia, dar acesta este, în esență, mecanismul de bază. În mod clar, totul depinde de cuvintele care sunt incluse în dicționar; programul pe care noi l-am folosit, care este dezvoltat de către Departamentul de Lingvistică de la Stanford, are aproximativ 1700 de termeni negativi și 1300 de termeni pozitivi; însă dat fiind faptul că sursa folosită în dezvoltarea programului a fost ziarul *Wall Street Jurnal* (și alte asemenea), înțelegerea emoțiilor în textele din secolele al

optsprezecelea și al nouăsprezecelea nu este una impecabilă.

9. Cum se întâmplă adeseori cu asemenea forme, devine ușor de observat cum orașul este dominat de o polaritate binară, care în cazul Londrei a luat o formă de opoziție între West End și City of London (și, mai târziu, între West și East End). Iată o versiune narativă a acestei situații, extrasă dintr-o conversație care are loc în Mayfair:

„– Cred că te-am auzit spunând că unchiul lor este avocat în Meryton./ – Da; și mai au unul care locuiește undeva aproape de Cheapside./ – Nemaipomenit, a adăugat sora ei, și amândouă au râs copios. (Jane Austen, *Mândrie și prejudecată* [*Pride and Prejudice*]).

10. Roy Porter, *London. A Social History* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1995), 96.

11. Aceste rezultate sunt bazate pe metoda „celor mai distinctive cuvinte", descrisă în detaliu în Sarah Allison, Marissa Gemma, Ryan Heuser, Franco Moretti, Amir Tevel, și Irena Yamboliev, „Style at the Scale of the Sentence", Literary Lab Pamphlet 5 (2013): 10f. Practic, cuvintele sunt considerate „distinctive" în raport cu o parte anume din corpus – aici, în raport cu pasaje localizate în West End – când apar acolo mai frecvent decât în corpusul luat ca întreg.

12. Suprareprezentarea cuvântului „ei" semnalează, astfel, afinitatea dintre clasa superioară engleză și simbolistica mariajului în jurul căruia se concentrează subiectul, în numeroasele ei metamorfoze. Prin pluralitatea de genuri, ilustrată în Figurile 4.1-6, semantica specifică pentru City of London este, în mod inevitabil, mult mai puțin omogenă: include termeni care evocă amenințarea („moarte", „mulțime" și „întunecat"), indicații ale mișcării („a continuat", „împotriva", „în fața", „prin") și instantanee ale sistemului de transport urban („râu", „cal", „tren", „barcă"). În mod interesant, atât „Anglia", cât și „rege" se numără printre cei mai distinctivi termeni pentru City of London: posibil un semn al faptului că acesta funcționează ca un simbol pentru națiunea ca întreg, în contrast cu exclusivismul termenilor precum „conte", „parc" și „servitori".

13. Rezultatele au fost obținute astfel: 10 *taggeri* au fost întrebați dacă un pasaj dat era asociat cu sentimentul de frică sau nu, iar un grup diferit – dacă era asociat cu cel de fericire sau nu; pasajul putea fi considerat „fericit" sau „înfricoșător", dacă cel puțin 5 din cei 10 *taggeri* considerau astfel; în caz contrar, se considera că pasajul nu se încadrează în niciuna dintre opțiuni.

14. „Precum au notat numeroși scriitori, [îmbrăcămintea din anii 1840] a fost începutul unui *stil* de îmbrăcăminte în care neutralitatea – care înseamnă să nu ieși în evidență – era o declarație imediată." Richard Sennett, *The Fall of Public Man* (Cambridge: Cambridge University Press, 1977), 161.

15. Georg Simmel, *The Philosophy of Money*, ediție revizuită [1907] (London, New York: Routledge, 990), 256.

16. Vezi Holst Katsma, „Loudness in the Novel", Literary Lab Pamphlet 7 (2014). În *Tempus* (1964), Harald Weinrich identificase deja mijlocul secolului al nouăsprezecelea ca moment în care prim-planul narativ, cu emoțiile sale intense, începuse să piardă teren în fața backgroundului narativ care, prin definiție, este mult mai difuz. Intuiția lui a fost confirmată în totalitate de o analiză cantitativă efectuată cu câțiva ani în urmă în cadrul *Literary Lab*: trecutul continuu [past progressive] – timpul folosit în mod normal pentru acțiunile din background în engleză, ce corespunde, în linii mari, acelui *imparfait* din franceză – crește de la 6 ocurențe per 10000 de cuvinte la începutul secolului al nouăsprezecelea la 11 în mijlocul secolului și la 16 la finalul acestuia.